

9. Булич Е. Г. Здоровье человека: Биологическая основа жизнедеятельности и двигательная активность в её стимуляции / Е. Г. Булич, И. В. Муравов. – К.: Олимпийская литература, 2003. – 414 с.
10. Сухомлинский В. О. Вибрані твори: у 5 т. / Сухомлинський В. О. – К.: Рад. шк., 1980-1981. – Т. 1. – 433 с.; Т. 2. – 504 с.; Т. 4. – 338 с.; Т. 5. – 598-665 с.

Нимец О.И.

Днепропетровский педагогический колледж
Днепропетровского национального университета имени Олеса Гончара

ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИЕ ВЗГЛЯДЫ В.А. СУХОМЛИНСКОГО НА ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ СРЕДИ МОЛОДЕЖИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Аннотация

Выяснено понятие здоровья молодежи в контексте формирования педагогической компетенции будущих работников отрасли образования, рассмотрены принципы и условия их реализации в учебно-воспитательном процессе. Представлены результаты применений гуманных методов образования по В.А. Сухомлинским путем усовершенствования учебно-воспитательного процесса ВУЗа.

Ключевые слова: психологическое здоровье, гуманное воспитание, духовный мир ребенка, здоровье нации, педагогическое наследие.

Nimets O.I.

Dnepropetrovsk Teachers College
Oles Honchar Dnipropetrovsk National University

HEALTH SAVING VIEWS OF V.A. SUKHOMLINSKY OF THE WAY OF FORMATION OF A HEALTHY LIFESTYLE AMONG HIGH SCHOOL YOUTH

Summary

The concept of health is found out young in a context forming of pedagogical competence of future workers of industry of education, principles and terms of their realization are considered in learn – educator process. Results of applications of humane methods of education are after V.O. Suhomlinskiy by an improvement educational – educator process of institution of higher learning.

Keywords: psychological health humane education, spiritual world of the child, the health of the nation, pedagogical heritage.

УДК 377.1:316.454.5

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Руденко Л.А.

Львівський науково-практичний центр
Інституту професійно-технічної освіти
Національної академії педагогічних наук України

Розглянуто поняття моделі й педагогічного моделювання. Обґрунтовано педагогічну модель формування комунікативної культури фахівців сфери обслуговування у процесі професійної підготовки в ПТНЗ як систему. Висвітлено її структуру й особливості кожної підсистеми. Охарактеризовано їх роль у професійному й особистісному становленні майбутніх фахівців сфери обслуговування.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, фахівці сфери обслуговування, комунікативна культура, педагогічне моделювання, модель формування комунікативної культури.

Постановка проблеми. Характерною ознакою модернізації освітньої галузі є використання методу моделювання як найбільш адекватного способу пошуку оптимального вирішення поставлених завдань, оскільки він дозволяє відтворити цілісність об'єкту і спрогнозувати його перспективи. Взаємозв'язок педагогічної науки і практики, який сприяє розширенню культурно-освітнього простору та поглибленню його змісту, свідчить про актуаль-

ність цього методу і необхідність його впровадження в педагогічний процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Створення моделі формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування (ФСО) потребує передусім з'ясування сутності поняття «модель». Його визначенню та використанню в педагогічних дослідженнях приділена увага в працях О. Дахіна, І. Зязюна, О. Новікова, В. Пікельної,

В. Полонського, Г. Шандригось, В. Штоффа та ін. У них відзначається, що модель є системою, яка: відповідає досліджуваному об'єкту, відрізняється цілеспрямованістю, нейтральністю до суб'єктивних оцінок і переваг учасників моделювання, абстрагуванням від деяких деталей і параметрів системи-оригіналу (В. Штофф [12, с. 19]); зберігає суттєві для поставленої мети властивості об'єкта дослідження (В. Нікіфоров, О. Суригін [9, с. 51–52]); є подібною до досліджуваного об'єкта (або явища) і відображає й відтворює у спрощеному вигляді його структуру, властивості, взаємозв'язки і відносини між його елементами (О. Дахін [2, с. 22]); дає нову інформацію про досліджуваний об'єкт (О. Новіков [6, с. 82]). Модель має підпорядковуватись певній структурі та використовуватись для вивчення або перетворення реального світу. До її сутнісних ознак відносять об'єктивну аналогію та максимально наближене відтворення оригіналу [7].

Вимоги до моделі цілісного процесу формування досліджуваної якості викладені І. Зязюном [3, с. 24–25]. Відповідно до них модель повинна: бути цілісною, тобто відображати проектування і реалізацію всієї послідовності процесу; виявляти динаміку процесу, показуючи послідовну зміну його етапів, систему засобів вирішення завдань, умов ефективного досягнення результатів; реалізувати прагнення суб'єкта-організатора органічно включитися в реальний педагогічний процес з метою формування в учнів певної якості, у тому числі в контексті всієї їхньої життєдіяльності.

Більш чітко визначити проблему наукового пошуку, встановити її взаємозв'язки з аналогічними проблемами, накреслити шляхи її вирішення і спрогнозувати результат, який дасть змогу перевірити гіпотезу дослідження, дозволяє моделювання. У педагогічній науці теорія моделювання представлена у працях Г. Балла, В. Беспалька, В. Бикова, В. Гусєва, Р. Гуревича, О. Дахіна, Г. Єльнікової, В. Загвазінського, В. Краєвського, Є. Лодатко, В. Міхеєва, В. Монахова, К. Романової, Є. Степанова, Н. Талізінної, В. Ясвіна та ін. Моделювання в педагогіці має на меті відображення об'єкта (системи) у цілому або його окремих складових, які визначають функціональну спрямованість об'єкта (системи), забезпечують стабільність його існування та розвитку [7].

У науковій літературі поняття «педагогічне моделювання» трактується як метод дослідження педагогічних явищ або фактів на аналогічних фрагментах педагогічної реальності; конструювання та вивчення динаміки моделей реальних педагогічних феноменів, а також штучно створених педагогічних ситуацій [8, с. 201]. Воно відображає характеристики існуючої педагогічної системи в спеціально створеному об'єкті, який є педагогічною моделлю [13, с. 81]. При цьому сутнісні для мети дослідження елементи чи властивості об'єкта, що вивчається, перебувають з ним у такому відношенні заміщення й подібності, що дозволяють опосередкованим способом отримати знання про цей об'єкт [1, с. 120], а діалогічний, інтерактивний характер моделювання дає змогу глибше, точніше його розуміти [5, с. 227]. Педагогічне моделювання передбачає розуміння результату як трансформації самого суб'єкта – людини. У зв'язку з цим його стратегічна мета полягає в організації процесу, що дає початок керованим змінам у соціальному середовищі, а основне завдання – в розробці стратегічних траєкторій розвитку особистості, створенні ситуацій для розвитку особистісних функцій, реалізації педагогічних механізмів, що забезпечують ефективність цього процесу [3, с. 26]. Спостереження за суб'єктами навчання у процесі моделювання допомагає з'ясувати, які елементи мають головне значення, відкинути несуттєві деталі й орієнтуватися на отримані результати [5, с. 228].

Спираючись на авторитетні дослідження у галузі професійної освіти, можемо констатувати, що моделювання процесу формування певної професійно важливої якості (в нашому випадку – комунікативної культури ФСО) має передусім спрямовуватися на вдосконалення особистості.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У контексті нашого дослідження ми розглядаємо педагогічне моделювання як напрям наукового пошуку, наділений специфічними рисами, що відображають особливості модельованого явища – процесу формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування.

Побудова моделі формування комунікативної культури ФСО мала на меті створення ідеальної системи, яка втілює абстраговану структуру й реальний проєктований процес і дає змогу проводити на цій адекватній формалізованій схемі спостереження за його розвитком, а також робити достовірні висновки [8, с. 201]. Характерною особливістю процесу формування комунікативної культури майбутніх ФСО як системи є комплексний вплив кожного з її елементів на суб'єкт через застосування різних форм, способів, методів подання інформації відповідного змісту.

Важливою передумовою розроблення моделі формування комунікативної культури ФСО є аналіз їхньої професійно-комунікативної діяльності з урахуванням прогнозу її розвитку. Отже, специфіка професійно-комунікативної діяльності ФСО полягає передусім у необхідності осягнення сутності проблемної ситуації, з'ясування потреби клієнта та визначення шляхів її реалізації. Встановлення конструктивних взаємин з клієнтом потребує особистісного залучення фахівця, його здатності розуміти інтереси й потреби іншої людини, усвідомлення необхідності впливати на поведінку споживача. Це означає певну залежність працівника сфери обслуговування від партнерів по комунікативній взаємодії та передбачає його високу відповідальність за її результат. Урахування цих особливостей дає можливість передбачити конкретні шляхи, засоби, методи та критерії становлення особистісних якостей, необхідних для виконання професійних функцій.

Мета статті. Обґрунтування педагогічної моделі формування комунікативної культури ФСО як системи, її структури й ролі кожної підсистеми у професійному й особистісному становленні ФСО.

Виклад основного матеріалу. В основу побудови моделі покладені положення теорії педагогічного моделювання про те, що: основними етапами педагогічного моделювання є вибір його методологічних засад, якісний опис предмета дослідження, конструювання моделі, її застосування та інтерпретація результатів моделювання; логіка процесу педагогічного моделювання пов'язана з висуванням ідей у межах певної системи цінностей, методологічних підходів і вирішенням визначених суперечностей та освітніх проблем; об'єктом педагогічного моделювання можуть бути педагогічна система, система управління освітою, система методичного й технологічного забезпечення чи система освітнього процесу [4].

Перспективність моделі, її тип і функції в педагогічному дослідженні детермінують основні принципи моделювання [10, с. 57–58], які акцентують увагу на тому, що модель має бути адекватною, абстрагованою від другорядних деталей та чинників, досягати компромісу між бажаною точністю результатів моделювання і складністю самої моделі. Згідно з цими принципами модель має чітко відповідати меті дослідження; описувати найважливіші для дослідника аспекти системи; відображати у спрощеному вигляді лише найсуттєвіші (з погляду дослідника) властивості оригіналу; достатньою мірою наближатися до оригіналу, але не копіювати його в деталях.

Розроблена модель формування комунікативної культури ФСО у процесі професійної підготовки в ПТНЗ є моделлю структурно-функціонального типу. Доцільність цього типу моделі зумовлена тим, що: виявлення сутності будь-якого об'єкта потребує визначення його структури; структурним моделям властиві різні рівні абстрактності, узагальненості й застосування; встановлення подібності моделі й оригіналу за частиною їх структур надає інформацію про функції моделі на основі функцій предмета діяльності. Цілісність моделі забезпечується сукупністю її підсистем та єдністю структурних і функціональних компонентів.

Зважаючи на те, що моделювання педагогічного процесу передбачає не лише проектування, а й визначення шляхів упровадження моделі в практику навчально-виховного процесу [11, с. 21], у структурі моделі, яку ми розглядаємо як систему, виділено цільову, концептуально-стратегічну, організаційно-проектувальну, процесуально-технологічну та контрольну-оцінювальну підсистеми (рис. 1).

Цільова підсистема, спрямована на обґрунтування й актуалізацію моделі, спирається на соціальне замовлення суспільства на висококваліфікованих ФСО, яким властиві самостійність, соціальна і професійна відповідальність, готовність у мінімальний термін адаптуватися й ефективно виконувати професійну діяльність. Її центральною ланкою є мета проєктованої моделі – підвищити якість професійної підготовки майбутніх ФСО у ПТНЗ шляхом формування належної комунікативної культури, яка зумовлена особливостями сфери обслуговування, специфікою професійно-комунікативної діяльності фахівців даного профілю, та спирається на вимоги до них, відображені у державних стандартах освіти.

Сфера обслуговування є особливим видом людської діяльності, спрямованою на задоволення потреб клієнта через надання йому послуг. Вона характеризується високою динамічністю і чисельністю різних за змістом і емоційною напруженістю контактів.

Сам процес обслуговування поєднує діяльність, спілкування і взаєморозуміння, внаслідок чого реалізація професійних функцій фахівця відбувається у ході професійно-комунікативної діяльності. Її специфіка полягає в тому, що працівники сфери послуг мають з'ясувати потреби клієнта, збагнути сутність проблемної ситуації та визначити шляхи її вирішення; особисто залучитися до конструювання взаємин з клієнтом на засадах взаєморозуміння. Необхідність впливати на поведінку споживачів послуг ставить працівника у певну залежність від них і накладає на нього високу відповідальність за результат комунікативної взаємодії.

Отже, цільова підсистема є провідною при проектуванні системи, оскільки визначає сутність інших підсистем моделі.

Концептуально-стратегічна підсистема репрезентує вихідні методологічні та психолого-педагогічні положення процесу формування комунікативної культури ФСО. Основними методологічними підходами є: культурологічний, у світлі якого комунікативна культура ФСО є професійно-особистісною якістю та відображає загальну культуру його особистості та впливає на ефективність професійної діяльності; аксіологічний, що передбачає вплив на формування комунікативних якостей майбутніх ФСО як професійно ціннісних; особистісно-орієнтований, який акцентує увагу на розвитку мотивації самореалізації, розкритті особистісного потенціалу учнів, встановленні у навчальному середовищі суб'єкт-суб'єктних відносин як моделі майбутньої професійно-комунікативної діяльності; синергетичний, спрямований на усвідомлення учнями необхідності професійного саморозвитку, самовиховання і самовдосконалення; діяльнісний, що розглядає ко-

мунікативну культуру як інструмент успішної професійної діяльності, передумову і мету самореалізації в ній особистості; компетентнісний, як основа формування умінь і навичок для успішного виконання комунікативних завдань у реальній комунікативній ситуації, пошуку рішень для усунення труднощів, що виникають у процесі спілкування під час виконання професійної діяльності.

Провідними теоретичними положеннями, які зумовлюють конструювання моделі, є закономірності формування комунікативної культури ФСО, що відображають розуміння комунікативної культури як суспільного й індивідуально-особистісного явища та необхідність її формування у майбутніх ФСО як цілісної професійно-особистісної характеристики з метою підвищення їхньої конкурентоздатності та забезпечення саморозвитку в професійній діяльності. Означені закономірності пов'язані із загальнодидактичними принципами (розвивального і виховного характеру навчання, науковості, систематичності й послідовності, доступності, зв'язку теорії з практикою, індивідуалізації), принципами професійної освіти (професійної спрямованості навчання, випереджувального характеру професійної підготовки, фундаменталізації освіти, технологічності, інформатизації) та покладені в основу специфічних принципів формування комунікативної культури ФСО (культуровідповідності, гуманізації та гуманітаризації навчання, саморозвитку, суб'єктності, єдності свідомості та діяльності, цілісності).

Стрижнем **організаційно-проектувальної підсистеми** є структура комунікативної культури ФСО, яка включає чотири взаємопов'язані компоненти. Останні, в свою чергу, містять відповідні комунікативні компетенції: особистісно-рефлексивний (об'єднує мотиваційно-ціннісну, особистісно-комунікативну і комунікативно-рефлексивну компетенції), гносеологічно-когнітивний (утворює єдність гностичної, мисленнєвої й перцептивної компетенції), операційно-технологічний (складають лінгво-комунікативна, коннективно-операційна та інформаційно-технологічна компетенції) і професійно-адаптивний (єдність соціально-адаптивної, статусно-рольової компетенції та компетенції самопрезентації).

Ця підсистема пов'язана також із педагогічними умовами реалізації нашої моделі (зорієнтованість процесу формування комунікативної культури на розвиток особистості майбутнього ФСО; упровадження у ПТНЗ сфери обслуговування спецкурсу «Основи професійного спілкування фахівців сфери обслуговування»; розроблення й застосування цілісної методики формування комунікативної культури ФСО у ПТНЗ; цілеспрямоване включення комунікативних компетенцій у навчально-виробничу діяльність учнів), які відображають ресурси та провідні чинники, що позитивно впливатимуть на взаємодію елементів системи формування комунікативної культури ФСО у ПТНЗ, підтримуючи оптимальну організацію цього процесу. Визначені педагогічні умови займають одне з центральних місць у моделі та корелюють із компонентами комунікативної культури ФСО.

Процесуально-технологічна підсистема включає методику формування комунікативної культури ФСО у ПТНЗ як цілісного особистісного утворення, що поєднує професійно-комунікативні знання, систему комунікативних цінностей, потреб і мотивів особистості, які відображаються у її професійній комунікативній діяльності. Зміст, форми, методи і технології формування й розвитку комунікативної культури ФСО визначалися з урахуванням її функцій. Останні полягають у тому, що комунікативна культура працівника сфери обслуговування: оптимізує становлення особистості в конкретному соціумі; відображає позицію особистості щодо по-

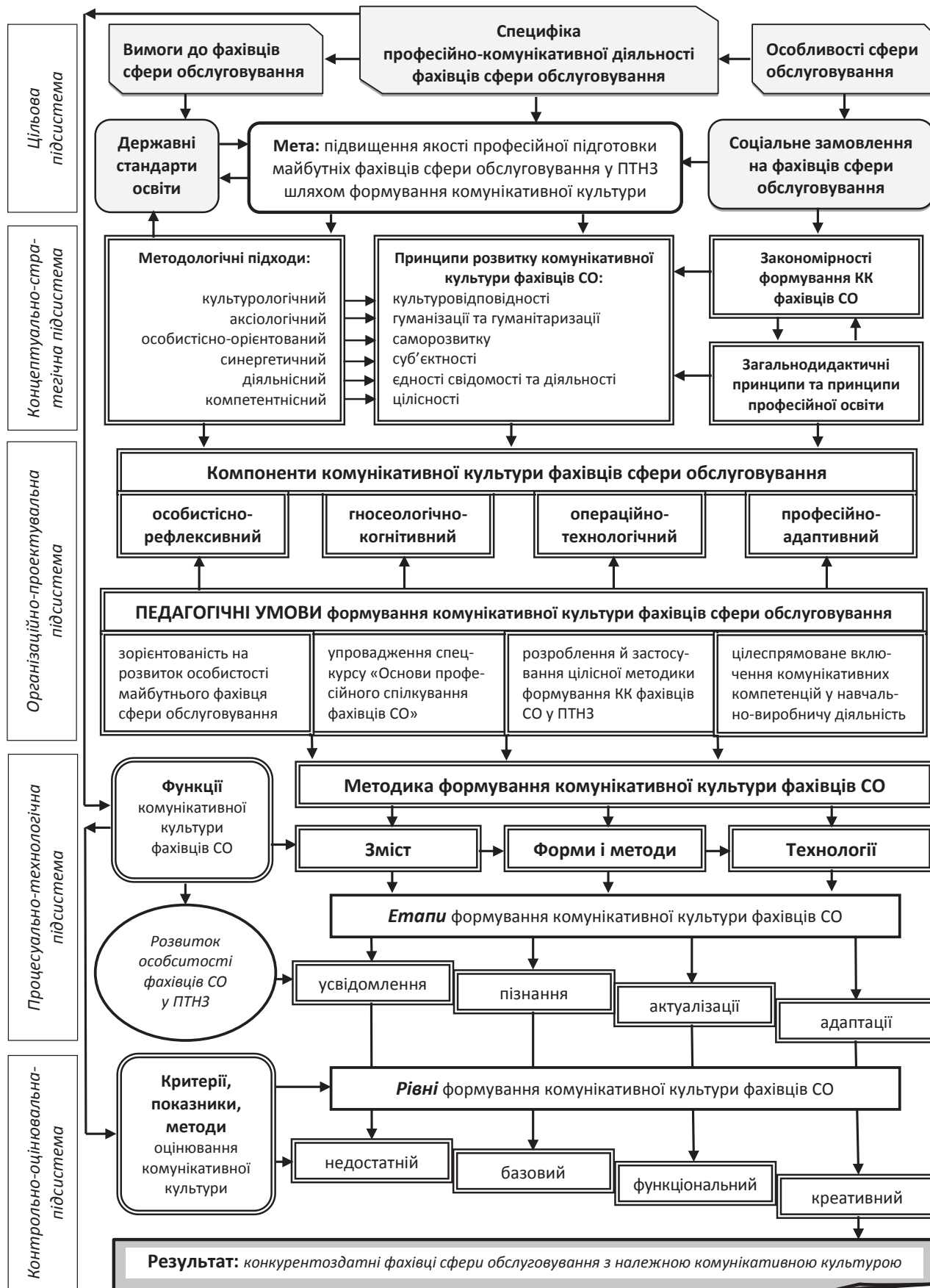

Рис. 1. Модель формування комунікативної культури фахівців сфери обслуговування

треб взаємодії з іншими; визначає рівень успішності й ефективності роботи підприємств із надання послуг; слугує засобом особистісного і професійного зростання фахівця; є умовою реалізації його професійної компетентності у фаховій діяльності.

Неважко помітити, що усі названі функції комунікативної культури забезпечують передусім розвиток особистості фахівця у процесі професійної підготовки у ПТНЗ, який має відбуватися поетапно. Етапи формування комунікативної культури – усвідомлення, пізнання, актуалізації, адаптації – відповідають її компонентам, узгоджуються з педагогічними умовами і передбачають наступність і взаємозумовленість розвитку належних комунікативних компетенцій.

Контрольно-оцінювальна підсистема відображає вимоги до якості професійної підготовки майбутніх ФСО у ПТНЗ, визначеної Державним стандартом та іншими нормативними документами. Ця підсистема пов'язана із створенням діагностичного апарату, який дозволяє визначити рівень комунікативної культури випускників, включає критерії, показники й методи її оцінювання, рівні її розвитку в учнів, а також очікуваний результат упровадження і реалізації моделі – підготовка конкурентоздатного ФСО.

Ми пропонуємо виділити чотири рівні сформованості комунікативної культури ФСО: недостатній, базовий, функціональний та креативний. Усі вони взаємопов'язані, при цьому кожен попередній зумовлює наступний, що забезпечує послідовність розвитку досліджуваної якості в учня так само, як і при переході з етапу на етап. Так, перехід на вищий рівень розвитку комунікативної культури свідчить про здатність учня до якісної зміни, що при актуалізації внутрішніх і зовнішніх ресурсів дозволяє йому більш ефективно виконувати професійно-комунікативну діяльність, конструювати комунікативну взаємодію у ході обслуговування.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, обґрунтована модель відображає педагогічні цілі, концептуальні засади, завдання, пріоритети й умови організації та здійснення процесу формування комунікативної культури ФСО у процесі професійної підготовки. У логіко-змістовому сенсі її можна оцінювати як інструмент оптимізації професійної підготовки ФСО. Подальші дослідження потребують розроблення й упровадження методики реалізації моделі формування комунікативної культури ФСО у процес їхньої професійної підготовки.

Список літератури:

1. Гребенюк О. С. Общие основы педагогики: учеб. для студ. высш. учеб. заведений / О. С. Гребенюк, М. И. Рожков. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 160 с.
2. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и... неопределённость / А. Н. Дахин // Педагогика. – 2003. – № 4. – С. 21–26.
3. Зязюн І. А. Педагогічне наукове дослідження в контексті цілісного підходу / Іван Зязюн // Порівняльна професійна педагогіка. – 2011. – № 1. – С. 19–30.
4. Качалов Д. В. Концепция формирования целостного педагогического знания у будущих учителей: монография [Электронный ресурс] / Д. В. Качалов. – М.: Академия Естествознания, 2010. – 155 с. – Режим доступа: <http://www.rae.ru/monographs/69>
5. Литвин А. В. Інформатизація професійно-технічних навчальних закладів будівельного профілю: монографія / Андрій Вікторович Литвин. – Львів: Компанія «Манускрипт», 2011. – 498 с.
6. Новиков А. М. Методология образования / А. М. Новиков. – М.: Эгвес, 2002. – 320 с.
7. Пикельная В. С. Теория и методика моделирования управленческой деятельности (школоведческий аспект): дис... доктора пед. наук: 13.00.01 / Валерия Семеновна Пикельная. – Кривой Рог, 1993. – 374 с.
8. Романова К. Е. Методическая система формирования и развития педагогического мастерства будущих учителей технологии: дис. ... д. пед. наук / 13.00.08 – Теория и методика профессионального образования / Каринэ Евгеньевна Романова. – Шуя, 2010. – 513 с.
9. Теория и практика высшего профессионального образования. Термины, понятия и определения: учеб.-метод. пособие / В. И. Никифоров, А. И. Сурьгин. – СПб.: Изд-во Политехн. ун-та, 2009. – 141 с.
10. Шарапов О. Д. Системный анализ: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Шарапов О. Д., Дербенцев В. Д., Семьонов Д. С. – К.: КНЕУ, 2003. – 154 с.
11. Шахов В. І. Теоретико-методологічні основи базової педагогічної освіти майбутніх учителів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти / В. І. Шахов. – Тернопіль, 2008. – 43 с.
12. Штофф В. А. Роль модели в познании / В. А. Штофф. – Л.: изд-во Ленингр. ун-та, 1963. – 128 с.
13. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – М.-Л.: Наука, 1966. – 301 с.

Руденко Л.А.

Львовский научно-практический центр
Института профессионально-технического образования
Национальной академии педагогических наук Украины

МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ СПЕЦИАЛИСТОВ СФЕРЫ ОБСЛУЖИВАНИЯ

Аннотация

Рассмотрены понятия модели и педагогического моделирования. Обоснована педагогическая модель формирования коммуникативной культуры специалистов сферы обслуживания в процессе профессиональной подготовки в ПТУЗ как система. Освещена ее структура и особенности каждой подсистемы. Охарактеризована их роль в профессиональном и личностном становлении будущих специалистов сферы обслуживания.

Ключевые слова: профессионально-техническое образование, специалисты сферы обслуживания, коммуникативная культура, педагогическое моделирование, модель формирования коммуникативной культуры.

Rudenko L.A.

Lviv Research Center
of Institute of Vocational Education
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

MODEL OF FORMATION OF SERVICE SECTOR SPECIALISTS' COMMUNICATIVE CULTURE

Summary

The article deals with the notion of pedagogical models and simulations. The author considers a pedagogical model of formation of service sector specialists' communicative culture while training at vocational schools as a system and reveals its structure and features of each subsystem. Their role in the professional and personal development of future service sector specialists is characterized.

Keywords: vocational education, service sector specialists, communicative culture, pedagogical simulation, model of communicative culture formation.

УДК 379.8

ОРГАНІЗАЦІЯ ВІЛЬНОГО ЧАСУ У СТУДЕНТІВ

Савчук С.А., Ковальчук В.Я.

Луцький національний технічний університет

У статті розглянуто теоретичні засади організації вільного часу студентів як важливого фактора їхнього культурного розвитку. Розкрито форми й стилі проведення дозвілдової діяльності студентської молоді у вільний від занять час. Вказується, що організація вільного часу є сприятливим ґрунтом для випробування молоддю своїх творчих потреб і можливостей. У процесі дозвілля набагато простіше формувати поважне ставлення до себе, навіть особисті недоліки краще долаються завдяки дозвільній активності. Саме на дозвіллі людина проявляє себе як вільна індивідуальність.

Ключові слова: вільний час, культура, дозвіллова діяльність, студенти, форма і стилі дозвілля.

Постановка проблеми. Студентство – своєрідна соціальна категорія молоді. Студенти вирізняються соціальною активністю, гармонійним поєднанням інтелектуальної й соціальної зрілості. Час навчання у ВНЗ збігається з періодом зрілості та характеризується становленням особистісних якостей. Помітно закріплюються такі якості, як цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціатива, вміння володіти собою [2, с. 207]. Спостерігається посилення соціально-моральних мотивів поведінки, посилюється інтерес до моральних проблем – способу і змісту життя, обов'язку, відповідальності, кохання та вірності. Важливою умовою оптимального розв'язання завдань, що стоять перед студентом у роки навчання є розуміння важливості раціональної організації часу й наявності досвіду його використання [5, с. 4].

Особливо проблематичним для багатьох студентів є організація вільного часу. Дозвілля приваблює студентів не регламентованістю, самостійним вибором різних занять, можливістю поєднувати в ньому різні види діяльності. Проте, потужний педагогічний потенціал вільного часу для значної кількості студентів залишається неусвідомленим, нереалізованим. Вільний час сприймається як час розваг. Упровадження ринкових умов викликало до життя студентів таке явище, як робота у позанавчальний час із метою заробітку [7, с. 16].

Культура дозвілля – це, передусім, внутрішня культура людини, яка передбачає наявність у неї таких особистісних якостей, які дають змогу змістовно та з користю проводити вільний час [8, с. 3]. Розумові здібності, характер, організованість, потреба, інтерес, вміння, смаки, життєва мета, бажання – усе це складає особистісний, індивідуально-суб'єктивний аспект культури дозвілля. Існує

пряма залежність між духовним багатством людини та змістом його вільного часу. Але існує також зворотній зв'язок. Культуру дозвілля характеризують також ті заняття, яким віддається перевага. Ідеться про ті види дозвілдової діяльності, які сприяють формуванню й розвитку особистості. Особливо цінні ті заняття, у яких молода людина особисто бере участь [4, с. 408]. Культура дозвілля визначається також і рівнем розвитку та функціонуванням відповідних закладів й установ культури: розважальних центрів, клубів, кінотеатрів, стадіонів, бібліотек та ін. Багато залежить від того, які форми відпочинку, розваг, послуг будуть запропоновані відпочиваючим. Разом із тим культура проведення вільного часу є результатом старання самої особистості, її бажанням перетворити дозвілля в засіб, придбати не тільки нові враження, але й знання, вміння, здібності [1, с. 10]. Знання та навички, які набувають студенти у вільний час, реалізуються в навчальній, науковій і громадській діяльності навчального закладу, у якому вони навчаються [3, с. 135].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливе місце в житті сучасної студентської молоді займає вільний час. Він є одним із важливих засобів формування особистості молодої людини, оскільки в його умовах найбільш сприятливо проходять рекреаційно-відтворювальні процеси, які знімають інтенсивні фізичні, інтелектуальні, психічні навантаження. За часів незалежності України проблемами молоді та молодіжного дозвілля активно займалися І. Бекешкіна, Л. Виговський, М. Головатий, Е. Головаха, В. Оссовський, В. Перебенесюк, Н. Прозур, Л. Яковенко. Над проблемами функціонування молодіжної субкультури й культурної соціалізації молоді працюють такі вчені, як І. Андреева, Н. Голубкова, Н. Литовська, Л. Швидка. Ретельно